

інтересів. Законодавче регулювання цього питання та практика застосування норм є уніфікованими.

СВОБОДА ДОГОВОРУ У СФЕРІ ЗАХИСТУ ПРАВ СПОЖИВАЧІВ

Посполітак В.В., Ханик-Посполітак Р.Ю.

*ПВНЗ «Міжнародний інститут менеджменту (МІМ-Київ)» та
Національний університет «Києво-Могилянська академія» (Київ)*

Принцип свободи договору є одним з фундаментальних принципів регулювання приватноправових відносин. Він є класичним принципом цивільного права, відомим ще римському приватному праву.¹ Даний основоположний принцип закріплено у статтях 3, 6 та 627 ЦК України. І з моменту його закріплення у Конституції приватного права (як називає Цивільний кодекс України професор А.С. Довгерт) даний принцип не зазнавав змін та був прискіпливо вивчений вченими України, зокрема Н. С. Кузнєцовою, Т. В. Боднар, В. В. Луцем, А. В. Луць, Р. А. Майдаником, С. М. Бервенко, А. П. Беляєвою, І.В. Спасибо-Фатєєвою та іншими.

Без жодного сумніву з положень ч. 1 ст. 627 ЦК України випливають основні елементи даного принципу, якими є: 1) свобода в укладенні договору; 2) свобода вибору контрагента; та 3) свобода у визначенні умов договору.

Однак, як вірно зазначає І.В.Спасибо-Фатєєва «хоча принцип свободи договору розрахований виключно на приватноправову сферу, його системне розташування в ній не може бути досягнуто без впливу публічно-правових механізмів».²

І одним з таких моментів можливості впливу з боку публічного права проявляється у сфері захисту прав споживачів. Недаремно у 2011 році ст. 627 ЦК України доповнили частиною другою, що «у договорах за участю фізичної особи - споживача враховуються вимоги законодавства про захист прав споживачів». Однак не до кінця з даного положення зрозуміло, а що має враховуватися зі сфери захисту прав споживачів саме у свободі договору.

Про можливість обмеження свободи договору та його межі не тільки у сфері захисту прав споживачів уже давно обговорюється українськими вченими. Ми погоджуємося з підходами, що свобода договору не повинна бути безмежною.

Якщо проаналізувати чинний Закон України «Про захист прав споживачів», то не знайдемо прямо положень пов'язаних з обмеженням свободи договору. В окремих положеннях зазначеного Закону передбачено «...чи може вплинути на

1 Басай О.В. Принцип свободи договору за цивільним законодавством України. Прикарпатський юридичний вісник Випуск 1 (3), 2013. – с. 117-118

2 Спасибо-Фатєєва І.В. Принцип свободи договору. Проблеми цивільного права та процесу. Харків, 2017. – с.42

свободу вибору або поведінку споживача стосовно придбання продукції» (ч. 4 ст. 19 «Заборона нечесної підприємницької практики»), «...будь-яким чином порушується право споживача на свободу вибору продукції» (п. ч.1 ст. 21) та «...при реалізації продукції будь-яким чином порушується свобода волевиявлення споживача та/або висловлене ним волевиявлення» (п. 2 ч. 1 ст. 21 «Порушення прав споживачів»). У всіх трьох випадках пов'язано з свободою вибору продукції, але не договірними відносинами безпосередньо. У новій редакції Закону України «Про захист прав споживачів» (який прийнято 10.06.2023 р., набирає чинності через один рік з дня опублікування, але не раніше дня припинення чи скасування воєнного стану) про «свободу» не йдеться взагалі, а передбачено «вільний вибір продукції» (п. 3 ст. 4, ч. 1 ст. 14). Так, можна говорити, що «свобода вибору продукції» чи «вільний вибір продукції», це і свобода в укладенні договору. Але незрозуміло, чи проявляються в цих нормах особливості про які зазначено у ч. 2 ст. 627 ЦК України.

В праві ЄС (і не тільки в ЄС) вже давно існує концепція права держави на законодавчому рівні на обмеження свободи договору, зокрема у сфері захисту прав споживачів. Загальні критерії (межі) допустимості обмеження свободи договору в європейському праві окреслені у «Принципах, Дефініціях і Модельних Правилах Європейського приватного права» (DCFR).¹ Стосовно ж сфери захисту прав споживачів, то такі межі як правило встановлені у Директивах ЄС, цивільному законодавстві та спеціалізованому законодавстві присвяченому захисту прав споживачів держав-членів ЄС.

Повертаючись до сфери захисту прав споживачів в Україні, з норм чинного та майбутнього законодавства у цій царині, на нашу думку, не можна чітко визначити особливості меж свободи договору. Однак, на нашу думку, обмеження там все ж таки присутні, а саме це проявляється через стандартні (типові) договори, надання переддоговірної інформації, нечесні умов в договорах, трактування умов договору на користь споживача. Особливо такі обмеження свободи договору на користь споживачів містяться у Законах України «Про фінансові послуги та фінансові компанії» 14 грудня 2021 року № 1953-IX (зокрема, статті 7-9), «Про споживче кредитування» від 15 листопада 2016 року № 1734-VIII (зокрема, розділ II та статті 15 та 16), «Про страхування» (зокрема, розділ XII, статті 85-88), у низці статей Закону України «Про природні монополії» 20 квітня 2000 року № 1682-III.

Отже, свобода договору як фундаментальний принцип приватноправових відносин може мати свої межі, зокрема у сфері захисту прав споживачів, що в повній мірі відповідає концепції можливості з боку держави обмежувати

¹ Детально про обмеження у DCFR у статті Расько Ю.О. Види обмежень свободи договору за законодавством України та Європейського Союзу. Нове українське право, № 2 (2022). С. 251-255.

договірні відносини задля збереження балансу інтересів між «вразливими» групами суспільства та надавачами товарів, робіт та послуг.

І законодавчо необхідно чіткіше визначити можливості обмеження принципу свободи договору у сфері захисту прав споживачів, зокрема, у главах розділу II Книги п'ятої Цивільного кодексу України. Такий підхід стає просто необхідний, враховуючи положення Закону України «Про правотворчу діяльність» від 24 серпня 2023 року № 3354-IX, відповідно до частини другої статті 66 якого, у разі виявлення колізії між кодексом і первинним законом пріоритет у застосуванні має норма права, що міститься у кодексі, якщо інше не передбачено таким кодексом. Закріплення положень про межі свободи договору у відносинах про захист прав споживачів у положеннях Цивільного кодексу усунуть випадки порушення прав та охоронюваних законом прав споживачів там, де спеціально норми не передбачають такого обмеження на користь споживачів.

ДОГОВІР ПРО СТВОРЕННЯ ЗА ЗАМОВЛЕННЯМ І ВИКОРИСТАННЯ ОБ'ЄКТА АВТОРСЬКОГО ПРАВА

Романько А.І.

*Львівський національний університет імені Івана Франка, аспірант
кафедри інтелектуальної власності, інформаційного та
корпоративного права*

Закон України «Про авторське право і суміжні права» включає норми ст. 48 – Розпоряджання майновими правами на об'єкти авторського права або об'єкти суміжних прав. Саме у ній і закріплені види договорів, що слугують правовою підставою для розпоряджання майновими правами на різні об'єкти авторських/суміжних прав. Перелік таких договорів (правочинів) не є вичерпним, що цілком відповідає принципу свободи договору (ст. 6 ЦК України).

Згідно п. 2 ч. 1 ст. 48 Закону розпоряджання майновими правами на об'єкти авторського права або об'єкти суміжних прав може здійснюватися на підставі договору про створення за замовленням і використання об'єкта авторського права або об'єкта суміжних прав. Згідно ст. 1112 ЦК України за договором про створення за замовленням і використання об'єкта права інтелектуальної власності одна сторона (творець – письменник, художник тощо) зобов'язується створити об'єкт права інтелектуальної власності відповідно до вимог другої сторони (замовника) та в установлений строк. Нормою ч. 2 цієї ж статті імперативно встановлено, що договір про створення за замовленням і використання об'єкта права інтелектуальної власності повинен визначати способи та умови використання цього об'єкта замовником.